

Ciekawi.
Świata

Podstawy przedsiębiorczości

**Program nauczania
dla szkół ponadgimnazjalnych**

Piotr Krzyszczuk

MOPERON

Edukacja jest podwójną

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	4
3. Treści edukacyjne	6
4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania	13
5. Opis założonych osiągnięć ucznia	16
6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	19

1. Wstęp

Program nauczania do podstaw przedsiębiorczości został napisany do nowej podstawy programowej. Przy opracowywaniu programu położono szczególny nacisk na wszechstronny rozwój ucznia w każdym zakresie określonym w podstawie, a także na stymulowanie go do dalszego samodzielnego rozwoju osobowości.

Współczesna szkoła ma przede wszystkim kształcić u ucznia umiejętności niezbędne do funkcjonowania we współczesnym świecie, takie jak planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się, twórcze rozwiązywanie problemów, skuteczne komunikowanie się, współpraca w grupie, korzystanie z różnych źródeł informacji.

2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Zadania szkoły zamieszczone w podstawie programowej kształcenia ogólnego zostały przedstawione jako:

- przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości dotyczących faktów, zasad, teorii i praktyk,
- zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów,
- kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie, w tym kształtowanie postaw przedsiębiorczych,
- tworzenie sprzyjającej atmosfery dla współpracy szkoły z przedstawicielami życia gospodarczego w regionie,
- wspomaganie uczniów w wyborze kierunku dalszego kształcenia,
- umożliwienie poznania specyfiki lokalnego rynku pracy.

Do najważniejszych kompetencji zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego należą zatem:

- czytanie, czyli umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, które prowadzi do osiągnięcia własnych celów, w tym rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym,
- myślenie matematyczne, czyli umiejętność wykorzystania narzędzi matematycznych w życiu codziennym oraz formułowania poprawnych osądów opartych na prawidłowym rozumowaniu matematycznym,
- myślenie naukowe, czyli umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących społeczeństwa,
- umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi,
- umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy zdobytych lub posiadanych informacji,
- umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się,
- umiejętność pracy zespołowej,
- umiejętność skutecznej komunikacji międzyludzkiej.

Ważnym zadaniem szkoły na IV etapie edukacyjnym jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Jak wiadomo, środki społecznego przekazu (tzw. mass media), odgrywają obecnie coraz większą rolę w życiu społecznym oraz indywidualnym, z tego też powodu nauczyciel powinien

poświęcić szczególnie dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła ma za zadanie formować u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak:

- uczciwość,
- poczucie własnej wartości,
- szacunek dla innych ludzi,
- kreatywność,
- przedsiębiorczość,
- kultura osobista,
- znajomość różnic międzykulturowych (tolerancja, w tym dla innych kultur),
- gotowość do podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Szkoła oraz nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Nauczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest dostosowane do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. Na IV etapie edukacyjnym wymaga się od uczniów także wiadomości i umiejętności zdobytych na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ogólne cele kształcenia

Stymulowanie ogólnego rozwoju intelektualnego ucznia oraz kształcenie umiejętności:

- posługiwania się podstawowym językiem ekonomicznym,
- projektowania i wykonywania prostych zadań problemowych pozwalających potwierdzić lub obalić ekonomiczne teorie,
- formułowania obserwacji i wniosków wynikających z przeprowadzonych doświadczeń,
- planowania własnej pracy oraz samooceny,
- odczytywania, gromadzenia, analizowania i segregowania informacji zawartych w różnorodnych źródłach wiedzy (podręczniku, literaturze popularnonaukowej, internecie, środkach masowego przekazu, słownikach, encyklopediach itp.),
- posługiwania się w miarę sprawnie i poprawnie technologią informacyjną oraz pozyskiwania, przetwarzania i tworzenia informacji,
- dostrzegania powszechnej obecności zagadnień ekonomicznych w życiu człowieka,
- łączenia wiadomości uzyskanych na lekcjach podstaw przedsiębiorczości z treściami zdobytymi na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, historii, języka polskiego.

Szczegółowe cele kształcenia

Wiedza przekazywana na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości obejmuje wiadomości, umiejętności oraz postawy, dzięki którym uczeń będzie potrafił:

1. wykorzystywać formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
2. podejmować decyzje i oceniać ich skutki,
3. wyjaśniać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa i sporządzać prosty biznesplan,

4. charakteryzować mechanizmy funkcjonowania gospodarki i instytucji rynkowych oraz rolę państwa w gospodarce,
5. analizować aktualne zmiany i tendencje w gospodarce światowej i krajowej, regionalnej i lokalnej,
6. rozróżniać i porównywać różne formy inwestowania oraz oceniać korzyści, a także ryzyko,
7. opisywać mocne strony swojej osobowości,
8. analizować dostępność rynku pracy w odniesieniu do własnych kompetencji i planów zawodowych,
9. wyjaśniać i poprawnie oceniać zachowania oraz zasady etyczne w biznesie i w relacji pracownik – pracodawca.

Szczegółowe cele wychowawcze

Kształtowanie charakteru i postawy poprzez:

- budzenie zainteresowania zjawiskami zachodzącymi w życiu codziennym,
- budzenie szacunku do przyrody i podziwu dla jej piękna,
- rozwijanie zainteresowania otaczającym światem i motywacji do zdobywania wiedzy,
- formowanie aktywnej postawy oraz potrzeby rozwiązywania problemów,
- uczenie się współpracy w zespole, przestrzegania reguł, współodpowiedzialności za sukcesy i porażki, wzajemnej pomocy,
- doskonalenie takich cech, jak dociekliwość, rzetelność, wytrwałość i upór w dążeniu do celu, systematyczność, dyscyplina wewnętrzna i samokontrola,
- rozwijanie wyobraźni i poczucia odpowiedzialności za swoje postępowanie,
- doskonalenie umiejętności elastycznego myślenia i koncentracji podczas rozwiązywania zadań i problemów.

Po zakończonym procesie kształcenia uczeń powinien mieć przekonanie o tym, że:

- podstawy przedsiębiorczości to przedmiot, dzięki któremu lepiej można zrozumieć zasady rządzące w gospodarce i ekonomii oraz który pozwala na szybszą reakcję na zmiany w sytuacji gospodarczo-prawno-społecznej,
- podstawy przedsiębiorczości to przedmiot, dzięki któremu lepiej można poznać samego siebie, swoje mocne i słabe strony, oraz wykorzystać tę wiedzę do planowania kariery zawodowej i sukcesu osobistego,
- rezultaty badań znajdują zastosowanie w praktyce – dają podstawy do tworzenia nowych i udoskonalania istniejących procesów zachodzących w gospodarce.

3. Treści edukacyjne

Na podstawie rozporządzenia dotyczącego nowej podstawy programowej można określić następujące treści edukacyjne związane z nauczaniem podstaw przedsiębiorczości:

1. Człowiek przedsiębiorczy

Uczeń:

- 1) przedstawia cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza;
- 2) rozpoznaje zachowania asertywne, uległe i agresywne; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
- 3) rozpoznaje mocne i słabe strony własnej osobowości; odnosi je do cech osoby przedsiębiorczej;
- 4) charakteryzuje swoje role społeczne i typowe dla nich zachowania;
- 5) zna korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie;
- 6) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym;
- 7) podejmuje racjonalne decyzje, opierając się na posiadanych informacjach, i ocenia skutki własnych działań;
- 8) stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;
- 9) przedstawia drogę, jaką dochodzi się własnych praw w roli członka zespołu, pracownika, konsumenta;
- 10) zna prawa konsumenta oraz wymienia instytucje stojące na ich straży; przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową;
- 11) odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.

2. Rynek – cechy i funkcje

Uczeń:

- 1) charakteryzuje społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania, odwołując się do przykładów z różnych dziedzin;
- 2) rozróżnia czynniki wytwórcze (praca, przedsiębiorczość, kapitał, ziemia i informacja) i wyjaśnia ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki;
- 3) wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków;
- 4) wyjaśnia okrężny obieg pieniądza w gospodarce rynkowej;
- 5) omawia transformację gospodarki Polski po 1989 roku;
- 6) charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
- 7) wyznacza punkt równowagi rynkowej na prostych przykładach.

3. Instytucje rynkowe

Uczeń:

- 1) rozróżnia formy i funkcje pieniądza;
- 2) wyjaśnia rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynkowe: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne;
- 3) oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej, ocenia możliwość spłaty zaciągniętego kredytu przy określonym dochodzie;
- 4) wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- 5) wskazuje różnicę między różnymi rodzajami papierów wartościowych;
- 6) wymienia podstawowe wskaźniki giełdowe i wyjaśnia ich wagę w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie;
- 7) rozróżnia formy inwestowania kapitału i dostrzega zróżnicowanie stopnia ryzyka w zależności od rodzaju inwestycji oraz okresu inwestowania;
- 8) oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji kapitałowej w krótkim i długim okresie;
- 9) charakteryzuje system emerytalny w Polsce i wskazuje związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową a wysokością emerytury;
- 10) analizuje oferty banków, funduszy inwestycyjnych, firm ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych.

4. Państwo, gospodarka

Uczeń:

- 1) wymienia i charakteryzuje ekonomiczne funkcje państwa;
- 2) opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego;
- 3) przedstawia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę;
- 4) wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa;
- 5) wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę;
- 6) charakteryzuje narzędzia polityki pieniężnej;
- 7) identyfikuje rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz stopy inflacji;
- 8) wyjaśnia wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny;
- 9) charakteryzuje zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce;
- 10) wyszukuje informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski;
- 11) wskazuje największe centra finansowe i gospodarcze na świecie;
- 12) ocenia wpływ globalizacji na gospodarkę świata i Polski oraz podaje przykłady oddziaływania globalizacji na poziom życia i model konsumpcji.

5. Przedsiębiorstwo

Uczeń:

- 1) charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo;
- 2) omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji;
- 3) sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa oparty na biznesplanie;
- 4) rozróżnia podstawowe formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstwa;
- 5) opisuje procedury i wymagania związane z zakładaniem przedsiębiorstwa;

- 6) omawia zasady pracy zespołowej i wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; omawia cechy dobrego kierownika zespołu;
- 7) identyfikuje i analizuje konflikty w zespole i proponuje metody ich rozwiązania, szczególnie w drodze negocjacji;
- 8) omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji;
- 9) charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym;
- 10) charakteryzuje czynniki wpływające na sukces lub niepowodzenie przedsiębiorstwa.

6. Rynek pracy

Uczeń:

- 1) omawia mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki oraz sposoby walki z bezrobociem;
- 2) wyjaśnia motywację aktywności zawodowej człowieka;
- 3) analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim;
- 4) wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje;
- 5) rozróżnia sposoby zatrudnienia pracownika i interpretuje podstawowe przepisy *Kodeksu pracy*, w tym obowiązki i uprawnienia pracownika i pracodawcy;
- 6) sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
- 7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych;
- 8) charakteryzuje różne formy wynagrodzeń i oblicza swoje wynagrodzenie brutto i netto; wypełnia deklarację podatkową PIT, opierając się na przykładowych danych;
- 9) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w roli pracodawcy i pracownika; wyjaśnia zjawisko mobbingu w miejscu pracy oraz przedstawia sposoby przeciwdziałania.

Ogólny plan kształcenia

Temat	Problematyka i terminologia poruszana na lekcji	Treść podstawy programowej	Uwagi
Dział 1. Podstawy gospodarki rynkowej			
1. Przemiany gospodarcze w Polsce	recesja, kryzys, przemiana gospodarcza, koniunktura	2.5, 4.10, 4.12	
2. Cykle gospodarcze	cykl koniunkturalny, trend koniunkturalny	4.9	
3. Podstawowe wskaźniki gospodarcze	PKB, PNB, PKB <i>per capita</i> , PNB <i>per capita</i> , parytet siły nabywczej	4.2	
4. Rynek i jego elementy	rynek, podaż, popyt, punkt równowagi	2.1, 2.2, 2.3, 2.6	
5. Cena jako element równowagi rynkowej	cena, popyt, podaż, obliczanie punktu równowagowego, dobra substytucyjne i komplementarne, efekt Giffera	2.7	
6. Giełda i rynek papierów wartościowych	giełda, rynek kapitałowy, KNF, makler, papier wartościowy, akcja, obligacja, bony, weksel	3.4, 3.5	

7. Budżet państwa	budżet, zasady budżetowe, saldo budżetowe, deficyt, dochody, wydatki	4.4, 4.5	
8. System bankowy	bank, podział banków, bank centralny, bank komercyjny, instytucja finansowa, instytucja parabankowa	3.2	
Powtórzenie wiadomości i sprawdzian wiadomości i umiejętności			
Dział 2. Komunikacja interpersonalna			
1. Człowiek jako istota przedsiębiorcza	przedsiębiorczość, samoocena, typy osobowości	1.1, 1.3, 1.7	
2. Analiza własnej osobowości	analiza SWOT, inwestowanie w siebie	1.4, 1.5, 1.6	
3. Rodzaje i kanały komunikacji	komunikacja, komunikacja werbalna, komunikacja niewerbalna, mowa ciała, kanał komunikacji, komunikat	1.8	
4. Postawa asertywna	asertywność, cechy asertywne, rodzaje zachowań	1.2	
5. Konflikty i sposoby ich rozwiązywania	konflikt, kompromis, liberalizm, dominacja	1.9, 1.10, 5.7	
6. Negocjacje	negocjacje, twarde i miękkie cechy negocjatora	1.9, 1.10, 5.7	
7. Błędy w komunikacji	zalety i wady komunikatu, bariery komunikacji	1.6, 1.7	
8. Reklama jako przykład komunikacji	reklama, promocja, perswazja	1.11	
Powtórzenie i sprawdzian wiadomości i umiejętności			
Dział 3. Rynek pracy			
1. Istota rynku pracy	rynek pracy, podaż, popyt, bezrobocie, praca	1.7, 6.2	
2. Bezrobocie	bezrobocie, typy bezrobocia	1.6, 1.7, 6.1	
3. Poszukiwanie pracy	instytucje pomagające podczas poszukiwania pracy	6.2, 6.3, 6.4	
4. Aplikacja o pracę	CV, w tym europejskie CV, list motywacyjny, kanały wysyłania aplikacji	6.4, 6.6	
5. Rozmowa kwalifikacyjna	rozmowa kwalifikacyjna, aspekty prawne rozmowy, mowa ciała	6.7	

6. Płaca	płaca, funkcje płacy, formy płacy	6.8	
7. Prawne aspekty pracy	kodeks pracy, umowa o pracę, typy zatrudnienia, prawa i obowiązki pracownika	6.5	
8. Etyczne aspekty pracy	korupcja, mobbing, etyka w pracy	6.9	
Powtórzenie i sprawdzian wiadomości i umiejętności			
Dział 4. Finanse i inwestycje			
1. Pieniądz jako element gospodarki	pieniądz, funkcje pieniądza	2.4, 2.6, 2.7, 3.1	
2. Inflacja	inflacja, przeciwdziałanie inflacji	4.6, 4.7, 4.8, 4.11	
3. Lokaty bankowe	depozyt bankowy, stopa procentowa	3.2, 3.3, 3.7, 3.8, 3.10	
4. Kredyty i pożyczki	kredyt, pożyczka, stopa kredytowa, koszty kredytu	3.2, 3.3, 3.7, 3.8, 3.10	
5. Inwestycje giełdowe	akcja, rachunek maklerski, kurs giełdowy, wskaźniki giełdowe	3.2, 3.5, 3.6, 3.7	
6. Fundusze inwestycyjne i inne sposoby inwestowania	fundusze inwestycyjne, notowania funduszy	3.2, 3.9, 3.10	
7. Konsument, czyli ja	reklamacja, instytucje konsumenckie	1.9, 1.10	
Powtórzenie i sprawdzian wiadomości i umiejętności			
Dział 5. Podatki i ubezpieczenia			
1. System podatkowy	podatek, funkcje podatku, rodzaje podatku	4.1, 4.3	
2. Podatek dochodowy	podatek dochodowy, stawki podatkowe, obliczanie podatku	4.1, 4.3, 6.8	
3. Ubezpieczenia społeczne	system emerytalny, system rentowy, ubezpieczenie zdrowotne	3.2, 3.9	
4. Ubezpieczenia majątkowe	polisa, ubezpieczenie obowiązkowe, ubezpieczenie dobrowolne	3.2, 3.8	
5. Dobrowolne ubezpieczenia	rodzaje ubezpieczeń, znaczenie ubezpieczeń	3.2, 3.8	
Powtórzenie i sprawdzian wiadomości i umiejętności			
Dział 6. Ja i moja firma			

1. Podstawy działalności gospodarczej	działalność gospodarcza, cele działalności gospodarczej	5.1, 5.2	
2. Podstawy prawne działalności gospodarczej	formy działalności gospodarczej, spółka, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka komandytowa, cywilna, akcyjna, jednoosobowa działalność gospodarcza, akty prawne	5.4	
3. Biznesplan	plan budowy firmy, tworzenia biznesplanu, schemat biznesplanu, marka firmy, budowanie pozytywnego wizerunku, polityka firmy	5.3, 5.8, 5.10	
4. Zakładanie firmy	NIP, REGON, wniosek o wpis do ewidencji gospodarczej, etapy zakładania firmy	5.5	
5. Praca zespołowa w firmie	zasady doboru pracowników, cechy kierownika, schemat pracy w zespole, zalety i wady pracy zespołowej	1.9, 5.6, 5.8	
6. Księgowość w firmie	księgi rachunkowe, deklaracje podatkowe, kreatywna księgowość	5.8	
7. Dokumenty firmowe	obieg dokumentów, zasady prowadzenia dokumentacji	5.6, 5.8	
8. Etyka prowadzenia firmy	korupcja, etyka pracodawcy	5.9	
Powtórzenie i sprawdzian wiadomości i umiejętności			

4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

Nauczanie podstaw przedsiębiorczości powinno się odbywać zgodnie z teorią kształcenia wielostronnego. Uczniowie powinni być systematycznie aktywizowani do przeprowadzania wszechstronnych operacji umysłowych. Praca powinna przebiegać w różnych tokach nauczania, tj. w toku praktycznym, problemowym, podającym i eksponującym.

Nauczyciel powinien stwarzać takie sytuacje dydaktyczne, aby uczeń uczył się przez doświadczanie, działanie i przeżywanie, a nie jak to miało miejsce dotychczas – przez zapamiętywanie encyklopedycznych wiadomości.

Tok praktyczny – najważniejszy w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości – realizowany jest przez:

- gry edukacyjne,
- uczestnictwo w regionalnych (lokalnych), ogólnopolskich konkursach i grach symulacyjnych.

W ramach toku podającego szczególnie przydatne są następujące metody:

- praca z podręcznikiem (lub inną publikacją książkową, materiałem dydaktycznym przygotowanym przez nauczyciela),
- pogadanka,
- wykład
- pokaz, film
- opis.

Tok problemowy powinien być realizowany głównie przez takie metody, jak:

- dyskusja,
- metoda sytuacyjna,
- metoda seminaryjna,
- studium przypadku (*case-study*),
- ćwiczenie,
- psychozabawa,
- odgrywanie ról,
- symulacja,
- praktyka,
- metoda projektów.

Tok eksponujący, związany z przeżywaniem i wyzwaniem stanów emocjonalnych, powinien być połączony z wykorzystaniem metod problemowych i praktycznych, na przykład:

- dyskusji nad wynikami obserwacji i analizy,
- przygotowania planu pracy nad projektem oraz prezentacji zrealizowanego projektu.

W zależności od treści nauczania na każdej lekcji nauczyciel powinien stosować różne metody. W ocenie autora symulacja może służyć inicjacji burzy mózgów prowadzącej do wskazania i nazwania zjawiska. Praca z podręcznikiem, tekstem źródłowym czy opracowanym materiałem dydaktycznym może być wstępem do rozwiązywania problemów lub do dyskusji, podczas której uczniowie wykorzystają zdobytą samodzielnie wiedzę. Znacznie bardziej użyteczny na lekcjach podstaw przedsiębiorczości może być odpowiednio przeprowadzony wykład, realizowany w sposób

problemowo-programowany. W takim przypadku temat wykładu zostaje zamieniony w problem główny, a tezy – w problemy szczegółowe. Po udzieleniu odpowiedzi na każde pytanie lub problem nauczyciel odwołuje się do uczniów, którzy mogą stawiać pytania i prosić o powtórzenia niejasnych kwestii. Powstające sprzężenie zwrotne między nauczycielem a uczniami zapobiega tworzeniu się luk i umożliwia natychmiastową weryfikację wiedzy.

Szczególą wartość w nauczaniu podstaw przedsiębiorczości będą miały metody problemowe, które rozbudzają aktywność intelektualną uczniów, wyzwają samodzielne i twórcze myślenie. Pracując takimi metodami, nauczyciel odgrywa rolę inspiratora i doradcy w rozwiązywaniu trudniejszych kwestii. Nauczyciel powinien zadbać o jak najczęstsze stawianie uczniów w sytuacji problemowej i o indywidualizowanie nauczania przez różnicowanie problemów dla poszczególnych grup uczniów, w zależności od ich możliwości intelektualnych.

Kluczowymi umiejętnościami kształtowanymi w zreformowanej szkole mają być:

- umiejętność efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie,
- budowanie więzi międzyludzkich,
- znajomość i tolerancja dla różnic kulturowych,
- podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji,
- skuteczne działanie zgodne z obowiązującymi normami,
- rozwiązywanie problemów w twórczy sposób,
- poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł,
- odnoszenie do praktyki zdobytej wiedzy i umiejętności,
- tworzenie potrzebnych doświadczeń i nawyków,
- rozwój osobistych zainteresowań.
-

Podczas nauki podstaw przedsiębiorczości powinno się starać wymagać od uczniów:

- samodzielnego wyszukiwania, selekcjonowania i gromadzenia materiałów służących do opracowania wybranych zagadnień z podstaw przedsiębiorczości lub tematów interdyscyplinarnych,
- korzystania z literatury popularnonaukowej i stron internetowych.

Wszystkie te rodzaje aktywności uczniów mogą stanowić elementy realizacji metody projektów, którą nauczyciele powinni uwzględnić w swojej pracy. Prezentowany program nauczania daje takie możliwości.

Należy pamiętać o indywidualizacji procesu nauczania w przypadku uczniów zdolnych, którzy powinni realizować podstawę programową, posługując się indywidualnymi metodami projektowymi, które zostaną ustalone przez nauczyciela. Projektowanie problemów pozwoli uczniom nie tylko rozwinąć własne zainteresowania, ale też właściwie je ukierunkować.

W przypadku uczniów z dysleksją i dysortografią należy jak najczęściej stosować metody praktyczne (gry edukacyjne), problemowe (dyskusja, burza mózgów itp.). Zadania należy stopniować i na bieżąco kontrolować ich zrozumienie i wykonywanie. Pomocne są także metody projektowe, szczególnie te z wykorzystaniem komputera (np. prezentacje w programie PowerPoint). Prezentacja wyników powinna mieć tylko formę publiczną, która umożliwi sprawdzenie poprawności wymowy i zrozumienia czytanego tekstu.

W przypadku dyskalkulii zaleca się w miarę możliwości stosowanie konstruktywistycznego sposobu nauczania, który zwykle (w przypadku matematyki) jest oparty na samodzielnej pracy ucznia. Nauczyciel podstaw przedsiębiorczości powinien stworzyć przyjazną atmosferę w klasie i za pomocą

odpowiednio dobranych zadań (o charakterze matematycznym, np. obliczanie podatku, zysku z lokat itp.) motywować do samodzielnej pracy. W razie potrzeby należy dyskutować o wynikach (błędach) lub naprowadzać na poprawny tok rozumowania.

W przypadku uczniów z afazją należy ograniczyć metodę pracy z testem do niezbędnego minimum, a przy dużych trudnościach z czytaniem dłuższych tekstów – zastosować narzędzie, jakim jest audiobook. Powinno się też ograniczyć dyskusję lub w ogóle zrezygnować z wypowiedzi, dbać zaś o biegle posługiwanie się metodami niewerbalnymi (scenki, symulacje, gry i zabawy).

W przypadku ucznia z zespołem Aspergera powinno się stosować metody pozwalające na prawidłową komunikację z otoczeniem, wzbudzanie zainteresowania otoczeniem oraz umożliwiające odkrywanie własnej osobowości, zdolności i umiejętności.

W przypadku ucznia z zaburzeniami zachowania należy wielokrotnie powtarzać polecenia, starać się dobrać metody, które się nie znudzą, czyli na przykład gry symulacyjne, scenki, pokazy itp. Według specjalistów wskazane jest zastosowanie technik pozyskiwania i zapamiętywania istotnych pojęć i informacji, uzyskanych od nauczyciela oraz z materiałów tekstowych.

W przypadku ucznia z zaburzeniami przestrzennymi zaleca się stosowanie metod aktywizujących z określeniem kierunku. Tutaj odpowiednie będą wszelkie gry edukacyjne i symulacyjne oraz scenki sytuacyjne.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

Realizacja programu nauczania przedmiotu powinna doprowadzić ostatecznie do uzyskania poniższych umiejętności.

Uczeń:

1. analizuje i charakteryzuje własną osobowość,
2. określa cechy osoby przedsiębiorczej,
3. dokonuje samooceny i autoprezentacji,
4. wykorzystuje właściwe techniki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
5. formułuje zasady etycznego zachowania w relacjach przedsiębiorcy, klienta, pracownika i pracodawcy,
6. wskazuje relacje zachodzące między uczestnikami rynku oraz rozróżnia cechy rynku i jego podstawowe funkcje,
7. analizuje zależności zachodzące między popytem, podażą i ceną,
8. klasyfikuje przedsiębiorstwa według formy prawnej,
9. stosuje wskaźniki charakteryzujące gospodarkę,
10. określa cechy papierów wartościowych,
11. charakteryzuje funkcje giełdy papierów wartościowych,
12. ukazuje specyficzne cechy funkcjonowania rynku pracy,
13. przygotowuje podstawowe dokumenty (aplikacje) niezbędne w ubieganiu się o pracę,
14. prowadzi rozmowę kwalifikacyjną z pracodawcą w warunkach symulowanych,
15. korzysta z podstawowych przepisów prawa dotyczących zatrudnienia oraz praw i obowiązków pracowników i pracodawców,
16. dokonuje wyboru rodzaju działalności gospodarczej z uwzględnieniem potrzeb rynku i własnych,
17. potrafi zgłosić do rejestru własną działalność gospodarczą,
18. oblicza na uproszczonych przykładach wynik finansowy firmy,
19. rozróżnia formy rozliczeń z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych,
20. oblicza podatek dochodowy od osób fizycznych,
21. oblicza proste i złożone zyski z lokat i kosztów kredytu,
22. potrafi wybrać odpowiednie sposoby lokowania oszczędności (inwestycji),
23. przewiduje konsekwencje prowadzenia działalności gospodarczej,
24. odnajduje i odpowiednio reagowanie na perswazję w reklamach,
25. stosuje właściwe procedury wynikające z praw konsumenckich.

Powyższe umiejętności powinien zdobyć uczeń zdolny oraz – z pewnymi dopuszczalnymi brakami – każdy uczeń po zakończonym procesie nauki podstaw przedsiębiorczości.

W przypadku uczniów z dysleksją i dysortografią należy położyć nacisk na rozwijanie umiejętności, z którymi ci uczniowie mają największy problem czyli:

1. analizą i charakterystyka własnej osobowości,
2. dokonywaniem samooceny i autoprezentacji,

3. wykorzystywaniem właściwych technik komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
4. formułowaniem zasad etycznego zachowania w relacjach przedsiębiorcy, klienta, pracownika i pracodawcy,
5. wskazywaniem relacji zachodzących między uczestnikami rynku oraz rozróżnianiem cech rynku i jego podstawowych funkcji,
6. analizą zależności zachodzących pomiędzy popytem, podażą i ceną,
7. klasyfikacją przedsiębiorstw według formy prawnej,
8. określaniem cech papierów wartościowych,
9. przygotowaniem dokumentów (aplikacji) niezbędnych w ubieganiu się o pracę,
10. prowadzeniem rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą w warunkach symulowanych,
11. korzystaniem z podstawowych przepisów prawa dotyczących zatrudnienia oraz praw i obowiązków pracowników i pracodawców.

W przypadku uczniów z dyskalkulią powinno się położyć nacisk na prawidłowe zrozumienie (poza wymienionymi dla uczniów z dysleksją i dysortografią) następujących umiejętności, z którymi ci uczniowie mają największy problem:

1. analizowanie zależności zachodzących pomiędzy popytem, podażą i ceną,
2. obliczanie na uproszczonych przykładach wyniku finansowego,
3. obliczanie podatku dochodowego od osób fizycznych,
4. obliczanie zysku z lokaty bankowej,
5. obliczanie kosztów kredytu.

W tym przypadku ważny jest efekt, czyli zrozumienie zasad rządzących zależnościami lub obliczaniem, a nie sam wynik.

W przypadku uczniów z afazją lub z zespołem Aspergera szczególny nacisk należy położyć na rozwijanie następujących umiejętności, z którymi ci uczniowie mają największy problem:

1. analizowanie i charakteryzowanie własnej osobowości,
2. dokonywanie samooceny i autoprezentacji,
3. wykorzystywanie właściwych technik komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
4. przygotowanie podstawowych dokumentów (aplikacji) niezbędnych w ubieganiu się o pracę,
5. prowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą w warunkach symulowanych,
6. obliczanie na uproszczonych przykładach wyniku finansowego firmy,
7. obliczanie podatku dochodowego od osób fizycznych,
8. obliczanie proste i złożone zysku z lokat i kosztów kredytu,
9. odnajdywanie i odpowiednie reagowanie na perswazję w reklamach,
10. stosowanie właściwych procedur, wynikających z praw konsumenckich.

W przypadku uczniów z zaburzeniami zachowania należy kształcić następujące umiejętności, z którymi ci uczniowie mają największy problem:

1. analizowanie i charakteryzowanie własnej osobowości,
2. dokonywanie samooceny i autoprezentacji,
3. wykorzystywanie właściwych technik komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
4. przygotowanie dokumentów (aplikacji) niezbędnych w ubieganiu się o pracę,
5. prowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą w warunkach symulowanych,

6. zgłoszenie do rejestru własnej działalności gospodarczej,
7. odnajdywanie i odpowiednie reagowanie na perswazję w reklamach,
8. stosowanie właściwych procedur wynikających z praw konsumenckich.

6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

W nauczaniu podstaw przedsiębiorczości sprawdzaniem i ocenianiem należy objąć nie tylko umiejętności ściśle związane z tym przedmiotem, ale także mające związek z jego walorami ogólnokształcącymi i umiejętnościami praktycznymi. Wiele ważnych osiągnięć można oceniać tylko opisowo i to w czasie dłuższym niż jeden semestr. Tradycyjne odpytywanie przy tablicy powinno być zastąpione ocenianiem w trakcie dyskusji, bo nauczyciel nastawiony na sterowanie procesem uczenia się uczniów nie powinien oddzielać sprawdzania i oceniania od nauczania. Podczas pierwszych lekcji należy omówić z uczniami zasady oceniania na lekcjach, zwrócić uwagę na konieczność planowania własnej pracy i podejmowania prób samooceny. Niezwykle ważnym czynnikiem przy ocenie uczniów jest ich obserwacja podczas uczenia się. Nauczyciel obserwuje indywidualne działania uczniów zarówno w zespole, jak i podczas samodzielnej pracy z tekstem i podczas wykonywania doświadczeń. Zwraca uwagę na ich pomysły, poziom wiedzy, umiejętność współpracy, zaangażowanie, talenty manualne. Oceniani są wszyscy uczniowie, nawet ze specjalnymi wymaganiami edukacyjnymi, o ile taka metoda oceny zostanie dla nich uznana za właściwą.

Propozycja ocenianych elementów

- Pisemne sprawdziany i kartkówki – nauczyciel sprawdza i ocenia wyniki testów i sprawdzianów zgodnie z przyjętymi kryteriami, przy czym w przypadku uczniów z zaburzeniami przestrzennymi i zaburzeniami zachowania dzieli zadania na mniejsze elementy. W przypadku uczniów z dysleksją lub dysortografią zarówno treść, jak i wypowiedź ogranicza do niezbędnego minimum. Rezygnuje w miarę możliwości i potrzeb z formy pisemnej na rzecz ustnej. W przypadku uczniów z dyskalkulią zadania rachunkowe dzieli na mniejsze części, w większym stopniu ocenia poprawność logicznego myślenia niż wynik. W przypadku uczniów z afazją i zespołem Aspergera najlepszym rozwiązaniem jest sprawdzian pisemny (test) z lukami lub na dobieranie.
- Praca zespołowa – należy oceniać umiejętność odnalezienia się w grupie (przyjęcie konkretnej roli) i stopień wywiązania się z powierzonego zadania. Trzeba pamiętać, że należy omówić zarówno efekty pracy całego zespołu, jak i poszczególnych osób.
- Aktywność ucznia na lekcji –powinna być oceniana zarówno aktywność, jak i trafność wyrażanych sądów. Wypowiedzi ucznia powinny wzbogacać wiadomości poruszane na zajęciach, nawiązywać do życia codziennego i wiedzy z innych przedmiotów.
- Dyskusja – podstawą do indywidualnych ocen uczniów może być dyskusja. Inicjatorem dyskusji jest zwykle nauczyciel, ale może być nim także uczeń, który przeczytał lub zauważył coś dla niego niezrozumiałego, a mającego związek z opracowywanymi na lekcjach treściami. Nauczyciel kieruje dyskusją, równocześnie notuje uwagi dotyczące wystąpień poszczególnych uczniów.
- Wykonywanie ćwiczeń – należy oceniać poprawność, systematyczność oraz estetykę wykonywanych ćwiczeń.
- Podejmowanie zadań dodatkowych – nauczyciel powinien stworzyć możliwość podejmowania przez ucznia zadań dodatkowych, nieobowiązkowych. Wówczas ocenie

powinien podlegać nie tylko efekt, ale stopień zaangażowania ucznia oraz włożony w zadanie wysiłek.

Nauczyciel musi pamiętać, że ocenianie uczniów służy zachęcaniu do aktywności i pozyskiwania nowych informacji oraz kształtowania postaw ujętych w celach programowych. Przy określaniu, co uczeń wie, rozumie i potrafi, należy uwzględnić powyższe propozycje i oceniać zgodnie z nimi. Trzeba jednak brać pod uwagę specjalne wymagania edukacyjne. W przypadku uczniów ze specjalnymi wymaganiami należy jako podstawę oceny wziąć włożony przez ucznia wysiłek niż efekt jego działań. Tutaj, zgodnie z opracowaną indywidualną kartą pracy ucznia, powinno się oceniać między innymi działania ucznia związane z jego aktywnością i kreatywnością (szczególnie takie, które będą przełamywać jego opory, deficyty itp.), dążąc przynajmniej do minimalnego osiągnięcia przez niego umiejętności potrzebnych i niezbędnych w życiu, na przykład:

- posługiwanie się terminologią i językiem stosowanym w ekonomii,
- sporządzanie tabel i wykresów właściwie obrazujących dane zjawiska,
- rozwiązywanie poprawnymi metodami problemów w typowych sytuacjach,
- powiązanie różnych zdarzeń i zastosowanie ich w działaniach związanych z nową sytuacją,
- opisywanie rezultatów i wyciąganie wniosków oraz ocenianie sytuacji.

Ocenianie osiągnięć uczniów powinno być dokonywane na bieżąco wszystkimi dostępnymi sposobami, by uczeń (szczególnie ten ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi) cały czas był motywowany do dalszej pracy. Same kryteria oceniania powinny być ustalone przez nauczyciela z uwzględnieniem specyfiki klasy i uczniów.

Wobec powyższego ogólne kryteria na poszczególne oceny przedstawiają się następująco:

Ocena dopuszczająca

Uczeń:

- zna podstawowe pojęcia ekonomiczne (popyt, podaż, cena, rynek itp.),
- wyjaśnia z pomocą nauczyciela różnice między pojęciami i zjawiskami zachodzącymi w gospodarce,
- przygotowuje z pomocą nauczyciela aplikację o pracę, potrafi z błędami dokonać obliczeń zysku z lokat, kosztów kredytu itp.,
- wskazuje zasady rządzące rynkiem, rozmową kwalifikacyjną itp.

Ocena dostateczna

Uczeń:

- potrafi z niewielką pomocą nauczyciela odróżnić od siebie poszczególne pojęcia i zjawiska,
- poprawnie przewiduje proste zależności ekonomiczne,
- identyfikuje bariery w komunikacji,
- potrafi skorzystać z pomocy instytucji konsumenckich, złożyć prostą reklamację,
- wyjaśnia mechanizmy rządzące rynkiem, finansowanie składek,
- przewiduje z pomocą i podpowiedziami nauczyciela skutki zjawisk gospodarczych.

Ocena dobra

Uczeń:

- opracowuje prosty biznesplan,
- potrafi złożyć reklamację,
- umie założyć własną firmę, określić jej charakter oraz zasady rządzące w firmie,
- potrafi obliczyć zysk z lokaty, koszty kredytu oraz podatek,
- umie określić i obliczyć składniki płacy,
- potrafi prawidłowo przewidzieć złożone zależności gospodarcze, umie też przedstawić alternatywne rozwiązania.

Ocena bardzo dobra

Uczeń:

- potrafi przewidzieć długofalowe skutki gospodarcze,
- umie na dowolnych przykładach określić wskaźniki i zjawiska gospodarcze,
- potrafi bezbłędnie obliczyć złożone zyski od lokat, koszty kredytu, podatek dochodowy,
- potrafi określić i ocenić sposoby inwestowania w zależności od sytuacji problemowej,
- proponuje alternatywne sposoby rozwiązań gospodarczych lub przedsiębiorczych,
- umie zaprojektować własne dokumenty firmowe, regulaminy itp.,
- porównuje i poprawnie określa zalety i wady poszczególnych ofert lokat, kredytów itp.

Ocena celująca

Uczeń:

- potrafi samodzielnie rozwiązywać skomplikowane problemy ekonomiczne,
- umie opracować złożone wielowątkowe sposoby rozwiązania współczesnych problemów gospodarczych,
- stosuje w praktyce zdobytą wiedzę nie tylko przy korzystaniu z dostępnych symulacji ekonomicznych,
- jest w stanie samodzielnie i z dobrym efektem zarządzać własną firmą, pracownikami itp.

Do realizacji treści programowych proponuje się wykorzystywać następujące środki dydaktyczne:

- podręcznik – podstawowe źródło informacji; nie powinien jednak być jedynym źródłem wiedzy ucznia (poza uczniami o specyficznych wymaganiach edukacyjnych, którzy swoją wiedzę mogą opierać jedynie na podręczniku); podręcznik ma być tylko impulsem do zdobywania, poszerzania i rozwijania wiedzy z zakresu ekonomii, przedsiębiorczości, prawa itp.;
- internet – strony internetowe są w dzisiejszym z informatyzowanym świecie podstawowym źródłem wiedzy, szczególnie w odniesieniu do gospodarki – dynamicznie się zmieniającej dziedziny życia; internet to aktualne informacje dotyczące najnowszych nowelizacji przepisów prawa, danych statystycznych (m.in. strona GUS); ważne, aby uczniowie sprawdzali datę aktualizacji danych na stronie;
- portale społecznościowe, strony wymiany plików wideo, strony agencji reklamowych itp. – bardzo przydatne źródło podczas realizacji treści związanych z reklamą i komunikacją interpersonalną;
- akty prawne – kodeksy pracy, kodeks cywilny oraz ustawy obowiązujące w Polsce, dotyczące treści omawianych w programie umożliwią lepsze zrozumienie aspektów prawnych;
- ulotki oraz broszury instytucji finansowych, kapitałowych i innych;

- prezentacje multimedialne własne lub innych autorów (w tym ostatnim przypadku prezentacje muszą być wcześniej sprawdzone przez nauczyciela pod względem poprawności merytorycznej, poziomu językowego i treści nauczanych);
- materiały edukacyjne NBP, GPW;
- artykuły prasowe.